

Правни ценности и етични измерения в технологичното развитие на XXI век

Докато човечеството смело навлиза в третото десетилетие на двадесет и първия век след Христа, много от проблемите, за чието преборване в миналото сме жертвали голямата част от дните си, изглеждат като далечен мираж. Гладът и недохранването са бичове за все по-малък брой хора.ⁱ Войните, макар все по-видими за нас благодарение на телевизията и интернет, стават по-рядко явление и взимат по-малко жертви.ⁱⁱ В сирийската гражданска война например, която присъства във вечерните новини на западните общества вече няколко години, са загинали по-малко хора,ⁱⁱⁱ отколкото на Западния фронт за по-малко от 5 месеца в битката при Сом през 1916 г.^{iv} Дори трите чудовища на XX век – комунизмът, фашизмът и националсоциализмът – изглеждат като останали някъде назад в историята. Малцина от нас вече се тревожат за неизбежния атомен апокалипсис, макар ядреният арсенал на големите държави да не е намалал значително. По всички показатели изглежда, че живеем по-добър живот от предците си благодарение на технологичния ни напредък. Но именно в този напредък се коренят големите предизвикателства за следващите 80 години.

Макар да е изключително трудно в днешния динамичен свят да предвидим дори следващото десетилетие, можем с увереност да приемем, че в основата на промяната ще стоят три ключови фактора – степенното нарастване на компютърната ни мощ, при което тя се удвоява приблизително на всеки две години^v, способността ни да събираме и вкараме в употреба огромно количество лични данни и развитието на изкуствения интелект. Свидетели сме също на създаването на технологии, които премахват нуждата от посредници и поставят сериозни предизвикателства пред националните законодатели, които се виждат принудени да променят правната си уредба, ако желаят да останат конкурентоспособни. Типичен пример за това е блокчейн технологията, във връзка с която Лихтенщайн наскоро прие специален закон и дори извърши промени в гражданския си кодекс. Настоящото съчинение ще се съсредоточи върху тези няколко аспекта на технологичните промени, тъй като те поставят проблеми, които са съвсем истински и належащи.

За целите на този анализ ще стъпя върху една презумпция, която по всяка вероятност ще остане необорена от историята. Тя е следната: никой няма да сложи прът

в колелото на този процес. Има прекалено много, което победителите да спечелят по отношение на конкурентоспособност и власт. Затова единственото, което можем да направим, е да се опитаме да смекчим процеса, да приемем ясни и универсални правила и да променим етическите си нагласи с ясната мисъл, че в следващите няколко десетилетия светът ни ще бъде из основи променен.

Да започнем с експлозивната комбинация от лични данни и компютърна мощ. Личните данни са нещо, което компаниите и правителствата исторически са притежавали в големи количества, но едва с нарастването на компютърната мощ на машините ни можем да ги вкараме в реална употреба. Джо Каезер, изпълнителният директор на Siemens, смята, че личните данни са нефтът на XXI век.^{vi} Бил Гейтс пък споделя, че ако сега беше млад и трябваше да основе технологична компания, би избрал такава, която е в сферата на изкуственият интелект.^{vii} Горивото на тази сфера са данните. Компании и правителства, които притежават достатъчно лични данни, могат, ако пожелаят, да узнаят неща за нас, за които самите ние не сме подозирали или отдавна сме забравили. Противно на опасенията на обикновените граждани, при един теч на информация истинската опасност не идва от възможността някой да изтегли бърз кредит на наше име, а от способността на организации с голяма компютърна мощ да научат за нас обстоятелства, за които Гестапо и КГБ не биха могли дори да мечтаят.

Очевидно новата действителност налага установяването на правила при боравенето с тази чувствителна информация, които, ако бъдат нарушени, било то от държавата или от частни организации, да водят до сериозни санкции. Европейският съюз може с гордост да счита себе си за пионер в тази насока чрез приемането на Общия регламент за защита на личните данни.^{viii} Калифорния също наскоро прие закон, целящ да защити личните данни на гражданите.^{ix} Свидетели сме на процес, в който все повече демократични държави се изправят пред технологичните гиганти и им казват: „Вие не може да правите, каквото си поискате с данните на гражданите“. Дори консервативни професии, каквато е юридическата, се оказват в положението на възползващи се от новите технологии и предизвикват отговор от държавата. В последните няколко години френски компании, използващи големи масиви от информация със съдебни решения и машинно обучение, успяха да създадат модели, предсказващи поведението на съдии при решаване на определени дела. Реакцията на френската държава бе остра. След законодателни промени във Франция от март 2019 г. понастоящем използването на информация за магистрати с цел предвиждане на тяхното професионално поведение е престъпление, наказуемо с до 5 г. лишаване от свобода.^x

Дори по някакъв начин да успеем да сложим рамки на технологичните гиганти и да предотвратим злоупотреби от страна на националните правителства, не трябва да забравяме международните аспекти. Трябва ли да оставаме пасивни пред и да търгуваме свободно със страни, които използват лични данни и компютърна мощ, за да построят съвременни полицейски държави? Китай за няколко години съумя да изгради сложна система от алгоритми за наблюдение и оценка на гражданите си, които получават „социални точки“, които впоследствие определят неща като възможността им да вземат заем или да започнат работа.^{xi}

Не липсват, разбира се, и неочаквани развои на събитията, като това Google да предупреждава потребителите си за опити на държави да се сдобият с информация за тях.^{xii} Демократичните държави следва да окуражават подобно поведение и да не се страхуват да използват технологичните гиганти като лост срещу авторитарните режими по света.

Промените, които наблюдаваме, не са без последици и за пазара на труда. Експертите предвиждат загубата на милиони работни места в следващите няколко десетилетия благодарение на автоматизацията,^{xiii} най-заstraшените от които са в транспортния и производствения сектор.^{xiv} Ще бъдат ли създадени на тяхно място достатъчен брой други места? Ако да, можем ли да очакваме, че същите хора, които ще останат без работа, ще могат да ги заемат? Ако преди век някой, който е загубил работата си на полето, е могъл след кратко обучение да започне работа на конвейерната лента във фабриката, днес тази промяна далеч не изглежда толкова очевидна. Можем ли наистина да очакваме, че всички шофьори на тирове ще се преквалифицират успешно като софтуерни инженери? Някои движения като това на Тръмп в Щатите наивно смятат, че са способни да върнат времето назад и да се озоват отново във втората половина на XX век, в която повечето работници извън градовете са или във фабриките, или в мините. Други държави предприемат далеч по-разумни и реалистични политики. Дания, която оценява промените в конюнктурата на трудовия пазар, наскоро промени социалното си законодателство, така че да направи социалната си система по-достъпна за самонаетите лица, за тези, които работят малко часове по множество трудови правоотношения, както и за тези, които извършват еднократни услуги чрез или със съдействието на електронни платформи.^{xv} Скандинавската държава действа с ясното съзнание, че тези отношения са бъдещето на пазара на труда.

На последно място, но с не по-малко значение имаме предизвикателството на технологии като блокчейн и тяхното влияние върху начина, по който в близкото

бъдеще ще встъпваме в договорни отношения и ще прехвърляме активи. Флукуациите в цената на Bitcoin не трябва да ни заслепяват за потенциала на технологията, която стои отдолу. Блокчейн е разпределена между участниците в системата мрежа, която позволява прехвърлянето на активи между тези участници по начин, който е прозрачен, лесен за одитиране и подсигурен с криптографски механизми.^{xvi} Освен че могат да се прехвърлят „местни“ (native) валути, каквато е Bitcoin, блокчейн позволява прехвърлянето на активи от истинския свят чрез процес, наречен токенизация. С други думи, тези активи се превръщат в токени, които след това се прехвърлят чрез умни договори (smart contracts). Умните договори се сключват във формата на компютърен код, което гарантира, че при настъпване на предвиденото в тях събитие ще се изпълнят автоматично. По този начин те премахват нуждата от доверие между страните и отключват големи количества капитал, които в противен случай биха останали извън оборота. Съвременните правни системи обаче все още предвиждат строги договорни форми за много от сделките, което поставя значителна част от умните договори в риск от недействителност. По тази причина държави като Лихтенщайн извършват радикални промени в частното си законодателство. С новия Закон за блокчейна, който влиза в сила през януари 2020 г., Лихтенщайн цели да гарантира възможността за токенизацията на всяко едно прехвърлимо право, което ще доведе също до възникването на несъществуващи досега услуги. Такава е например тази на физическия валидатор, чиято работа ще бъде да интегрира физическия свят с дигиталния, като идентифицира титуляря на токенизираното право и гарантира, че договорното задължение по умния договор ще бъде действително изпълнено – една странна съвременна смесица между нотариус, съдебен изпълнител и влогоприемател по договор за обикновен банков влог.^{xvii}

Никой не може да предвиди с точност начина, по който светът ни ще се промени в следващите десетилетия, но със сигурност ще се окажат в грешка тези, които смятат, че животът и професията им ще останат непроменени. Ще има ли изобщо такова нещо като професия? Ако да, имайки предвид темпа на промяна, през колко професии ще премине среднестатистическият човек през живота си? Трябва ли да гарантираме физическото и социално съществуване на тези, които ще останат без работа заради изкуствения интелект? Ако да, за какъв период? Трябва ли да облагаме по различен начин компаниите, които имат достъп до машини с видимо свръхчовешки потенциал? Ако пък самите машини станат почти неразличими от човешките същества, трябва ли и тях да облагаме? Ще им дадем ли граждански права? Трябва ли като Франция да

предприемем по-сериозни санкции за злоупотреби с лични данни, като предвидим носенето на наказателна отговорност в определени случаи? Какво ще бъде отношението ни към тези, които използват технологичните нововъведения, за да потискат собствените си граждани?

Тези и други въпроси поставят редица етически дилеми, на които човечеството ще трябва да даде отговор. Докато всичко това стане реалност, оставаме с реалното съзнание, че притежаваме средствата да унищожим себе си и планетата, както и с вечната надежда на човечеството, че всяко следващо поколение ще живее по-добре от предишното.

ⁱ Max Roser, Hannah Ritchie – *Hunger and Undernourishment*, достъпно тук:

<https://ourworldindata.org/hunger-and-overnourishment>

ⁱⁱ Max Roser, *War and Peace*, достъпно тук: <https://ourworldindata.org/war-and-peace>; за статистики относно тенденциите към по-малко войни и насилие и съотношението на тези явления с фактори като нарастване на грамотността и броя на демократичните държави в света вж. тук: <https://slides.ourworldindata.org/war-and-violence/#/title-slide>

ⁱⁱⁱ Statista Research Department, *The Syrian Civil War – Statistics & facts*, 29 Apr 2019, достъпно тук: <https://www.statista.com/topics/4216/the-syrian-civil-war/>

^{iv} History.com editors, *Battle of the Somme*, 04 Nov 2019, достъпно тук:

<https://www.history.com/topics/world-war-i/battle-of-the-somme>

^v Lee Bell, *What is Moore's Law? WIRED explains the theory that defined the tech industry*, 28 Aug 2019, достъпно тук: <https://www.wired.co.uk/article/wired-explains-moores-law>

^{vi} ET Bureau, *Data is the 21st century oil, says Siemens CEO Joe Kaeser*, updated 24 May 2018, достъпно тук: <https://economictimes.indiatimes.com/magazines/panache/data-is-the-21st-century-oil-says-siemens-ceo-joe-kaeser/articleshow/64298125.cms>

^{vii} Jordan Novet, *Bill Gates: If I were starting a company today, it would use AI to teach computers how to read*, published 24 Jun 2019, updated 25 Jun 2019, достъпно тук:

<https://www.cnbc.com/2019/06/24/bill-gates-says-hed-start-an-ai-company-today.html>

^{viii} Регламент (ЕС) 2016/679 на Европейския парламент и на Съвета от 27 април 2016 година относно защитата на физическите лица във връзка с обработването на лични данни и относно свободното движение на такива данни и за отмяна на Директива 95/46/ЕО

^{ix} California Consumer Privacy Act (CCPA), в сила от 1.01.2020 г.

^x Malcolm Langford, Mikael Rask Madsen, *France Criminalises Research on Judges*, 22 Jun 2019, достъпно тук: <https://verfassungsblog.de/france-criminalises-research-on-judges/>

^{xi} Charlie Campbell, *How China Is Using “Social Credit Scores” to Reward and Punish its Citizens*, достъпно тук: <https://time.com/collection/davos-2019/5502592/china-social-credit-score/>

^{xii} Thomas Brewster, *Google Warns 12,000 People They Were Hit By Government Hackers – Here’s What Do If You’re A Target*, 27 Nov 2019, достъпно тук: <https://www.forbes.com/sites/thomasbrewster/2019/11/27/google-warns-12000-they-were-hit-by-government-hackers---heres-what-to-do-if-youre-a-target/#d0c79dc30209>

^{xiii} Annie Nova, John W. Schoen, *Automation threatening 25% of jobs in the US, especially the “boring and repetitive” ones: Brooklyn study*, published 25 Jan 2019, updated 27 Jan 2019, достъпно тук: <https://www.cnn.com/2019/01/25/these-workers-face-the-highest-risk-of-losing-their-jobs-to-automation.html>

^{xiv} G. Dautovic, *Automation and Job Loss Statistics in 2019 – The Robots Are Coming*, 14 Aug 2019, достъпно тук: <https://fortunly.com/statistics/automation-job-loss-statistics>

^{xv} Jon Kvist – *Denmark: A new unemployment insurance scheme for the future labour market*, ESPN Flash Report 2017/45, July 2017; Troels Lund Poulsen – *5 ways Denmark is preparing for the future of work*, достъпно тук: <https://www.weforum.org/agenda/2018/11/denmark-is-preparing-for-the-future-of-work/>

^{xvi} Luke Fortney, *Blockchain Explained*, 26 Nov 2019, достъпно тук: <https://www.investopedia.com/terms/b/blockchain.asp>

^{xvii} Philipp Sander – *Liechtenstein Blockchain Act: How can nearly any right and therefore any asset be tokenized based on the Token Container Model?*, достъпно тук: <https://medium.com/@philippsandner/liechtenstein-blockchain-act-how-can-nearly-any-right-and-therefore-any-asset-be-tokenized-based-389fc9f039b1>